

Att lära på en plats

– fältstudier i geografiundervisningen

Skolforskningsinstitutets systematiska översikter är i första hand till för forskollärare och lärare. De riktar sig också till beslutsfattare som på olika sätt kan främja goda förutsättningar för en undervisning på vetenskaplig grund. Översikterna har även en given plats i olika utbildningssammanhang, inte minst på lärarutbildningarna.

SKOLFORSKNINGS
INSTITUTET

I denna systematiska översikt sammanställs forskning som undersöker fältstudieundervisning inom ramen för geografiämnet i grund- och gymnasieskolan.

Fältstudier i geografi

Centralt för fältstudier i geografi är mötet med, och lärandet om, plats och rum. Det handlar alltså om att lämna klassrummet för att besöka och undersöka en plats. En fältstudie består av tre delar: förberedelse, fältbesök som inkluderar datainsamling, och efterarbete som består av att bearbeta data i klassrummet och presentera resultatet.

Översiktens syfte

Syftet med översikten är att sammanställa forskning som ger kunskap om hur undervisning med fältstudier i skolämnet geografi kan utformas. Ambitionen är att översikten ska kunna ge inspiration och fungera som underlag för geografilärares didaktiska val och bidra till att utveckla undervisning på vetenskaplig grund.

Vad har vi studerat?

Översikten sammanställer resultat från 15 empiriska primärstudier som har granskats och valts ut efter sökningar i nationella och internationella databassökningar. Alla studier undersöker fältstudieundervisning med ett geografiskt innehåll. En systematisk översikt täcker inte in all forskning inom ett område, tvärtom utgör den en insnävning av fokus.

Frågeställningarna som översikten besvarar är:

- Hur kan lärare utforma undervisning med fältstudier för att skapa förutsättningar för elevers lärande i geografi?
- Vilka möjligheter och utmaningar finns kring undervisning med fältstudier i geografi?

Huvudsakliga resultat

Översiktens resultat visar vad studierna sammantaget säger om hur fältstudieundervisningens utformning kan skapa förutsättningar för elevers lärande i geografi. Resultatkapitlet är indelat i tre avsnitt:

- Begränsa okända inslag – förberedelse inför fältbesöket.
- Träning i geografiska metoder och verktyg – under och efter fältbesöket.
- Geografiska fältstudiers karaktär – elevaktivitet och lärarstyrning.

Möjligheter med fältstudier

Översikten bidrar också med att skapa en förståelse för möjligheter med fältstudier.

Geografi som syntesämne

Översiktens resultat knyter an till geografi som syntesämne, där natur- och kulturgeografiska perspektiv förs samman för att utveckla elevernas förståelse av samspelet mellan natur, samhälle och människa. Fältstudier kan ge konkreta

möjligheter att utforska sådana samband och arbeta med geografiska frågor ur flera perspektiv. Samtidigt visar resultaten att det inte räcker att eleverna identifierar och benämner de fenomen de möter. Undervisningen behöver också stötta dem i att urskilja bakomliggande processer, se mönster och samband samt problematisera förenklade föreställningar om platser. På så sätt kan fältstudier bidra till en fördjupad förståelse av komplexa geografiska frågor.

Fältstudien blir ett sammanhang där elever kan undersöka hur olika processer samverkar på en plats. Översiktens resultat pekar därmed på att fältstudier har potential att stödja den typ av helhetsförståelse och arbete med samband som utgör en central del av geografiämnets synteskaraktär.

Platsen som undervisningsobjekt, resurs och lärmiljö

Översikten visar att platsen fyller flera funktioner i fältstudieundervisningen. Platsen kan vara det som eleverna ska undersöka och förstå, men den kan också vara en resurs och en miljö för lärandet. Genom observationer, kartläggning, mätningar, GIS och intervjuer kan eleverna undersöka både materiella och sociala aspekter av en plats och utveckla geografiskt tänkande. När fältarbetet knyts samman med undervisningen före och efter besöket får geografiska begrepp, metoder och frågor en konkret innebörd. En särskild möjlighet med fältstudier är därmed att det som ska förstås, de resurser som används för att utveckla förståelsen och den miljö där lärandet sker kan sammanfalla på samma plats.

Sammanhang för geografiska metoder och verktyg

Resultaten visar att användning av geografiska metoder och redskap i fält kan skapa möjligheter för elever att närma sig geografiska frågor genom olika typer av data och perspektiv.

En möjlighet med fältstudier är att metoderna och verktygen kan ge elever tillgång till ett ämnesspecifikt språk. När elever arbetar med GIS, observationer och mätningar får de möjlighet att använda geografiska begrepp för att undersöka och resonera om exempelvis skala, avstånd, rumsliga mönster och samband mellan natur- och kulturgeografiska förutsättningar. Metoderna och verktygen blir därmed ett stöd för att utveckla geografiskt språk och tänkande genom undersökningar i fält.

Lokala fältstudier som didaktisk möjlighet

I resultaten framträder lokala fältstudier både som ett sätt för lärare att hantera praktiska begränsningar i undervisningen och som en möjlighet att skapa förutsättningar för elevernas lärande. Lokala fältstudier kan ge elever möjlighet att utveckla specifika aspekter av geografiskt tänkande. Sådana aspekter handlar exempelvis om rumsligt medvetande, att förstå samband mellan plats och fenomen som markanvändning eller urbana värmeöar, och om att använda geografiska metoder och begrepp.

Hur kan resultaten användas?

Resultaten kan ge en fördjupad och mer nyanserad förståelse för fältstudiens utformning och kan användas som stöd i planering, utveckling och utvärdering av undervisning. De ska inte ses som några färdiga lösningar, utan snarare som ett underlag för reflektion och professionella överväganden.

I översikten finns diskussionsfrågor kopplade till de olika avsnittens innehåll. Frågorna är avsedda att stödja lärares reflektion kring den egna undervisningen, vilket med fördel kan göras tillsammans med kollegor.

Vad gör Skolforskningsinstitutet?

Skolforskningsinstitutet är en statlig myndighet som verkar för att undervisningen i förskolan och skolan bedrivs på vetenskaplig grund. Det gör vi genom att

- sammanställa forskningsresultat
- fördela forskningsbidrag för praktikinära forskning.

Projektgruppen

Våra systematiska forskningssammanställningar genomförs i projektform. I projektgruppen ingår både externa forskare med särskild ämneskompetens inom översiktens område och medarbetare vid institutet. Externa granskare, såväl forskare som lärare, har bidragit med värdefulla synpunkter.